ASPECTE ALE TERMINOLOGIILOR ŞI CONTRIBUŢIA ACESTORA LA ÎNNOIREA LEXICULUI ROMÂNESC

Lector univ. dr. Voica RADU
Universitatea „Aurel Vlaicu", Arad

Abstract

The present paper aims at bringing into discussion some aspects of the different terminologies that have brought their contribution to the renewing of the Romanian vocabulary. The terminology represents a branch of the linguistics, a well-defined field, which is recording the continuous changes of the language and, of course, of the society, due to the scientific and technical progress.

Terminologia poate desemna: • disciplina care studiază termenii specifici unui domeniu; • ansamblul termenilor unui domeniu de specialitate; • ansamblul de reguli care fundamentează o metodologie în vederea desfăşurării unei activităţi terminografice. Ca ramură a lingvisticii, terminologia urmăreşte evoluţia limbajelor de specialitate prin stabilirea corpusului de termeni specifici diferitelor domenii. *Cuvântul* este obiectul de studiu al lexicologiei, aşa cum *termenul* reprezintă obiectul de studiu al terminologiei.

Termenul este variat definit, una dintre definiţii fiind cea dată de ISO (Organizaţia Internaţională pentru Standardizare): „un termen este desemnarea compusă din unul sau mai multe cuvinte şi reprezintă un concept general aparţinând unui limbaj de specialitate".

În cultura noastră, primele preocupări lexicografice de tip terminologic aparţin lui Constantin Cantacuzino şi lui Dimitrie Cantemir. Primul a prevăzut lexiconul său italiano-român, redactat în jurul anului 1700, cu un dicţionar de terminologie geografică, iar Dimitrie Cantemir ataşează la opera sa *Istoria ieroglifică* un glosar cu 286 de termeni savanţi, în special de origine greacă şi latină. Terminologia ştiinţifică internaţională folosită de Dimitrie Cantemir pentru a îmbogăţi limba română implică şi ideea de *etimologie multiplă*, vehiculată de lucrările lingvistice româneşti ulterioare. O parte însemnată a lexicului operei lui Cantemir se referă la anumite domenii ale ştiinţei. Lexicul filosofic ocupă cel mai însemnat loc în opera lui Cantemir, el fiind primul gânditor român cu preocupări şi idei filosofice exprimate printr-o terminologie filosofică. Astfel, Cantemir este primul creator al **termenilor filosofici româneşti**, cum ar fi : *aporie, arătare (demonstraţie), axiomă, categorie, ceinţă (esenţă), deosebire, dialectic, faptă, fiinţă (esenţă), gheneralis, hotar, ipothesis, încuiere (concluzie), loghică, materie, metafizic, neam (gen), simperasma (concluzie), sofistică, stihie (element, substanţă), tâmplare* etc. Tot la Cantemir, apare pentru prima dată şi o **terminologie medicală** mai bogată, formată din termeni populari şi neologici: *agoană, alefiu, anatomic,*

BDD-A23617 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:00 UTC)

antidot, apothecariu (farmacist), boliac (bolnăvicios), chichiță (trusă medicală), doftorie, embrionat, ferbinteială, hirurg, înfrântură (luxație), laringă, leac, lipicios (contagios), mateologhie (delir), oftică (tuberculoză), recetă (rețetă), troahnă (epidemie, guturai), țirulic (chirurg) etc.

Până la Cantemir **terminologia** din **domeniul filologiei** nu cuprindea prea mulți termeni, dar odată cu opera sa apar: *alfavita (alfabet), articul, buche (literă), chemătoare (cazul vocativ), dialect, dicționariu, etimologhie, interjecție, nume alcătuit (substantiv compus), orthografie, silavă, sinonim* etc. Opera principelui introduce şi termeni din :

- domeniul literaturii şi esteticii: *chip (speță), comedie, eleghie, dialog, prolog, poeta, poetic, tragodic, bocet, verş* etc.;
- domeniul retoricii: *apostrof, epifonemă, ipothesis, ritor, ritorică, oraţie, trop* etc.;
- muzică: *coardă, harmonie, melodie, muzică, organ, palinodie (refren), simfonie, strună* etc.;
- domeniul juridic: *avocat, constituție, giudeț, giudecător, sicofandie, hirograf (act), pravilă* etc.;
- domeniul geografiei: *antarctic, austru, climat, crivăț, delta, gheograf, gheografie, hersonis (peninsulă), mapă, ocheian, orizon (orizont), osie sferească (axa pământului), tropical himerinos (tropicul de iarnă, tropicul Capricornului)*;
- domeniul astronomiei şi cosmografiei: *astrolaviu, astrolog, astronom, drum, eclipsis, gnom, planetă, isimeria (echinocțiu), stea cu coadă, steaua ciobanului (luceafărul)*;
- domeniul matematicii, al tehnicii, al fizicii şi chimiei: *mahină, mathematic, sferă, unghi, trigon, alhimist, atom, eneghie fizic, magnis (magneziu)* etc.[1];

Dimitrie Cantemir şi Constantin Cantacuzino au contribuit la evoluția şi la îmbogățirea limbii române literare prin aportul lor la *crearea lexicului savant*. În spațiul nostru cultural, aceste contribuții au reprezentat fundamentul terminologiilor moderne care s-au constituit începând cu sfârşitul secolului al XVIII-lea . O preocupare colectivă pentru crearea acestor terminologii, cât şi pentru îmbogățirea vocabularului nostru cu neologisme, în general, se conturează în prima jumătate a secolului al XIX-lea în cadrul societăților cultural-literare ale intelectualilor vremii. Se disting două etape mari în procesul de formare a terminologiei ştiințifice româneşti, în funcție de influențele exercitate asupra limbii române: prima începe în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi ține până în jurul anului 1830 (în Muntenia şi Moldova: abundență de termeni din neogreacă şi rusă, iar în Transilvania: termeni de origine latină, germană şi italiană); a doua începe după 1830 şi se caracterizează prin împrumutul masiv din franceză şi latină[2].

Standardizarea terminologiei ştiințifice şi tehnice româneşti se face din 1948 de către *Oficiul de Sta*t *pentru Standarde* devenit *Institutul Român de Standardizare*. Terminologia

BDD-A23617 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:00 UTC)

constituie o preocupare de mare actualitate pe plan internațional. În 1989 *Comisia de Terminologie Tehnico-Ştiințifică* de pe lângă Prezidentul Academiei Ştiințifice din Republica Moldova a fost transformată în *Centrul Republican de Terminologie* care a ființat sub această denumire până în 1992. Actualmente centrul are titulatura: *Centrul Național de Terminologie* (C.N.T.). Pe lângă *Centrul Național de Terminologie*, în 1993 a fost creată *Asociația Națională de Terminologie TermRom Moldova* care are drept scop elaborarea bazelor de date terminologice în limba română. *TermRom România – Asociația Română de Terminologie* a fost creată în 1991 ca organizație ştiințifică non-guvernamentală, cu sprijin financiar din partea Franței şi a Uniunii Latine. *TermRom România* urmăreşte stabilirea, dezvoltarea şi standardizarea terminologiei ştiințifice şi tehnice, realizarea unui inventar al lucrărilor terminologice elaborate în România, întocmirea glosarelor, dicționarelor terminologice monolingve, bilingve şi multilingve, cât şi crearea unei bănci de date terminologice.

Progresul tehnic şi ştiințific a dus la crearea vocabularelor de specialitate aferente tuturor domeniilor, dar şi la preluarea unor termeni de către vorbitorii obişnuiți din a căror existență au început să facă parte noi realități. Presa a constituit o sursă permanentă de răspândire a limbajelor proprii diferitelor domenii, anumite cuvinte din *lexicul specializat* migrând spre *lexicul comun*. Termeni precum *cosmonaut, cosmonavă, cosmodrom, navă-satelit* au fost vehiculați de presă şi preluați de vorbitori odată cu evenimentul din 1962 prilejuit de zborul lui Gagarin. Tot din **terminologia astronautică** şi **aerospațială** au pătruns în anii imediat următori: *aerocosmic, amerizare, circumterestru, cosmoviziune, circumular, biosatelit*. După 1969, când omul a păşit prima dată pe lună, apar în limba română termenii: *aerospațial, alunizare, apuntizare, apuntare, aselenizare, fiabilitate, lunamobil, presurizare, selenaut, selenosatelit*. Iar mai apoi: *cosmolog, navetă, OZN, planetoid, rachetomodel, ufolog* etc.

Studiind presa constatăm creşterea, cu fiecare an, a numărului de **termeni** din articolele având ca temă **domeniul informaticii**. Astfel termeni ca *bold, chat, Cobol, compailer, computer service, copy, Corel draw, crack, desktop, digit, display, e-mail, emulator, Excel, fire wall, floppy disk, folder, font, hub, internet protocol, italics, joystick, laptop, Microsoft, modem, mouse, operator, paste, plotter, printer, scanner, server, short cut, site, up-grade (to), user, web, Windows* etc au devenit prezențe firești ale presei zilelor noastre.

Dicționarele academice ale limbii române încearcă să țină pasul cu această permanentă înnoire a lexicului generată de dinamica domeniului informaticii. Astfel DOOM[2] înregistrează următoarele anglicisme aparținând terminologiei informaticii:

BDD-A23617 © 2009 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:00 UTC)

BASIC / Basic (limbaj de programare) (angl.) [pron.beisic] s. n. propriu.

byte (angl.) [pron. *bait*] s.m., pl. *byti*

CD (angl.) [pron. *sidi*] s.n., art. *CD-ul*; pl. *CD-uri*

CD-ROM (angl.) [pron. *sidirom*] s.n.,pl. *CD-ROM-uri*

CD-writer (angl.) [pron. *sidiraitar*] s.n., pl. *CD-writere*

chat (angl.) [pron. *cet*] s.n., art. *chatul*

computer (angl.) [pron. *compiuter*] s.n., pl. *computere*

computeriza (a ~) [*u* pron. *iu*] vb., ind. prez. 3 *computerizează*

computerizare [*u* pron. *iu*] s.f.,g.-d. art. *computerizarii*

desktop (angl.) (desk-top) s.n.,pl.*desktopuri*

display (angl.) [pron. *displei*] s.n., *art.display-ul*; pl.*display-uri*

driver[2] (obiect) (angl.) [*draĭvăr*] s. n., pl. *drivere*

e-mail (angl.) [pron. *imeil*] s.n.,(mesaje) pl. *e-mailuri* (*-mai-*)

font s.n. (*set de litere*), s. n., pl. fonturi

hacker (angl.) [pron. *hecăr*] (*ha-cker*) s.m., pl. *hackeri*

hard (angl.) s.n., pl. *harduri*

hard disk (angl.) s.n.,pl. *hard diskuri*

hardware (angl.) [*ware* pron. *uer*] (hard-ware) s.n.,art.hardware-ul

laptop (angl.) [pron. *leptop*]s.n.,pl.*laptopuri*

link (angl.) s.n., pl. *linkuri*

módem/modém s.n., pl. *modemuri/modemuri/modeme/modeme*

mouse (dispozitiv la computer) (angl.) [pron. *maus*] s.n., art. mouse-ul; pl. *mouse-uri*

off-line/offline (angl.) [pron.*oflain*] loc. adv

on-line/online (angl.) [pron.*onlain*] loc. adj., loc.adv.

output (angl.) [pron. *autput*] (out-) s.n., pl. *outputuri*

!*pointer*[2] (angl.) (adresă IP) [*e* pron.*ă*] s.m., pl. *pointeri*

**print* s.n., pl. *printuri*

**printa* (a-) vb., ind. prez. 3 *printează*

**provider* (angl.) [pron. *provaidăr*] s.m., pl. *provideri*

**reprint* (angl.) [pron. *riprint*] (re-print) s.n., pl. *reprinturi*

**server* s.n., pl. *servere*

!*service* (angl.) [*ce* pron. *s*] (-vice) s.n., art.*service-ul* ; pl. *service-uri*

**seta* (a-) vb., ind. prez. 3 *setează*

* *site* (spațiu pe internet) (angl.) [pron. *saĭt*] s.n., art. *site-ul*; pl. *site-uri*

soft[2] (*software*) s.n., pl. *softuri*

BDD-A23617 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:00 UTC)

software (angl.) [*ware* pron. *ŭer*] (*soft-ware*) s.n.

**toner* (angl.) [*e* pron. *ă*] s. n., pl. *tonere*

De asemenea, circulă un număr mare de termeni din domeniul informaticii, care nu sunt înregistrați de DOOM[2] sau în DEX`98. Iată câțiva dintre aceştia, unii adaptați ortografic, morfologic şi chiar fonetic, acolo unde diferențele dintre cele două sisteme lingvistice nu sunt foarte mari:

Substantive:

attachment s.n. (engl. *attachement*), „document anexat";

add-in s.n. (engl. *add-in*), „program auxiliar";

bit s.m. (engl. *bit*, fr., it.), „cea mai mică unitate de informație care poate fi folosită de un calculator"; înregistrat de DOOM[2], dar cu forma *byte*.

browser s.n. (engl. *browser*), „program de căutare";

*chipse*t s.n., (engl. *.chipset*), „set de circuite integrate";

download s.n. (engl. *download*), „încărcarea unui fişier";

device s.n. (engl. *device*), „dispozitiv, aparat;"

floppy s.n. (engl. *Floppy*), „unitate de dischete";

hard-disc s.n. (engl. *hard-disk*), „disc al calculatorului"; înregistrat de DOOM[2], dar cu forma *hard-disk;*

inbox s.n. (engl. *inbox*), „căsuță cu mesaje";

mailer s.n. (engl. *mailer*), „program care trimite mesaje";

pad s.n. (engl. *pad*), „covoraş pentru *mouse*";

scaner s.n. (engl. *scanner*), „aparat pentru explorare amănunțită";

template s.n. (engl. *template*), „şablon";

update s.n. (engl. *update*), „nouă versiune a unui program".

Verbe:

a boot-a v.t. (engl. *to boot*), „a porni calculatorul;"

a chetui v.i. (engl. *to chat*), „a discuta"; întâlnit numai în limba vorbită;

a cripta v.t. (fr. *crypter*), „a încifra;"

a customiza v.t. (engl. *customize*), „a personaliza;"

a downloada v.t. (engl. *to download*), „a încărca un fişier;"

a faxa v.t. (fr. *faxer*),"a trimite un fax", întâlnit numai în limba vorbită;

a heckări v.t. (engl. *to hack*), „a sparge codul de acces într-un sistem, întâlnit numai în limba vorbită";

a loga v.i. (engl. *to log*), „a accesa un sistem";

a starta v.t. (engl. *to start*), „a porni un program, sistem;"

BDD-A23617 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:00 UTC)

a upgrada v.t. (engl. *to upgrade*), „a instala o versiune mai nouă”.

Observând comportamentul morfologic al termenilor din domeniul informaticii, unii înregistrați de DOOM[2] şi în DEX`98, alții vehiculați doar de presă, constatăm că: atât substantivele, mai bine reprezentate, cât şi verbele au intrat într-un proces de adaptare. Unele sunt deja înregistrate de DOOM[2] cu această formă adaptată, de aceea ele nu mai apar în dicționar cu mențiunea *anglicism*. Aşadar, după cum se observă, din lista de mai sus, acestea sunt: *(a) computeriza, computerizare, font, modem, print, (a) printa, server, (a) seta.*

Creată în limba engleză, **terminologia marketingului şi a managementului** este uşor preluată nu numai de specialişti, pentru că limba în care a apărut este o limbă de circulație internațională. Vocabularul specializat al marketingului şi al managementului vine în contact cu alte limbi naționale şi se integrează mai mult sau mai puțin în ele, ajungând să depăşească spațiul anglo-american. Contactul dintre limbi este înlesnit de factorii social-economici actuali, fenomenului lingvistic acordându-i-se tot mai multă atenție. Limbile sunt studiate şi percepute ca entități eterogene şi variabile, iar schimbările care apar în structurile lor trebuie căutate chiar în această varietate[3]. În ultimele trei decenii ale secolului al XX-lea, vocabularul de marketing şi de management este folosit de un număr tot mai mare de specialişti, nu neapărat vorbitori de limbă engleză. În literatura de specialitate şi în practica economică, *marketingul* a fost explicat în multe moduri, specialiştii neajungând la o definiție. Între 1971 şi 1973, *Comisia de terminologie*, creată în Franța, hotărăşte înlocuirea termenului englezesc *marketing* cu cel franțuzesc *mercantique*.

Marketingul s-a dezvoltat în timp, în mod treptat, a devenit operant având în vedere condițiile financiare şi organizatorice necesare dezvoltării lui. Majoritatea autorilor plasează începuturile marketingului în secolul XX. Sunt indicate primele cursuri universitare în al căror titlu este folosit termenul *marketing*. În anii 1905 şi 1909, universitățile din Pennsylvania şi din Pittsburgh aveau în programele lor de studiu un curs intitulat *Marketingul produselor*. În anul 1910, profesorul Ralph Stan Butler a predat la Universitatea Wiscosin cursul *Metode de marketing*[4].

Dintre termenii din domeniul marketingului şi managementului, care sunt folosiți şi de vorbitorii obişnuiți, amintim: *agreement, antidumping, audit, back office, barter, board, bond, brain drain, brainstorming, brand, broker, business, card, cargo, cash, cash and carry, cartel, cash flow, challenger, check list, clearance, clearing, consultant, consulting, dealer, design, desk research, discount, dispatch money, dispatching, do-it-yourself, drawback, dumping, duty free, engineering, Eurodollar, Euromarket, facing, factoring, fast food, feedback, fixing, flow chart, franchising, franşiză, front desk, hard currency, head office, headquarters, holding, input/output, investment, job, job analysis, joint venture, know-how,*

BDD-A23617 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:00 UTC)

leadership, leasing, letter of appointment, licensing, lobby, mall, management, manager, market basket, marketer, marketing, merchandising, mix, mobile banking, outright, planning, rating, sales representative, second hand, service, shareholder, shop, scoring, showroom, spot, staff, stakeholder, standard, stand by, stoc, store, supermarket, swap, swing, switch, telebanking, telemarketer, trader, trainee, trainer, training, traveller's cheque, trend, voucher, wholesale, workshop, yeld etc. Unii dintre aceşti termeni au părăsit sfera vocabularului specializat, făcând parte din lexicul comun (*audit, brainstorming, broker, business, card, cash, cash and carry, cartel, consultant, dealer, design, discount, duty free, fast food, job, leasing, lobby, mall, second hand, trader, trainer* etc).

Terminologiile reprezintă un domeniu foarte vast, cele amintite de noi neconstituind decât o mică parte din varietatea limbajelor de specialitate. În demersul nostru am amintit terminologiile astronauticii, informaticii, marketingului şi managementului, deoarece am considerat că acestea au avut un impact semnificativ asupra înnoirii lexicului limbii române, generând transformări rapide în plan lingvistic şi social. Aportul terminologiilor la modernizarea lexicului rămâne un subiect deschis dat fiind procesul continuu al evoluției ştiințifice şi tehnice.

Bibliografie selectivă

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Relațiile dintre limbajele tehnico-ştiințifice şi limbajul literar standard*, LL, III-IV, 1990, p. 269-284.

Idem, *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității, Bucureşti, 2000.

Bidu-Vrănceanu, Angela, Narcisa, Forăscu, *Limba română contemporană: lexicul*, Editura Humanitas Educational, Bucureşti, 2005.

Busuioc, Ileana, *Despre neologisme şi neologie*, Editura Universității, Bucureşti, 2007.

Busuioc, Ileana, Mădălina, Cucu, *Formarea terminologiilor în România*, Universitatea Bucureşti, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, în „Terminologia", p. 43-44.

Catoiu, Ion, *Din istoria gândirii de marketing*, în „Buletin de marketing", nr. 1-2, 1978.

Ciobanu, Georgeta, *Elemente de terminologie*, Timişoara, Mirton, 1998.

Guțu Romalo, Valeria, *„Termenul" - unitate a limbii*, LR, XLVI, nr. 1-3, 1997, p. 103-108.

Ivănescu, G., *Terminologia lingvistică românească după 1964*, „Convorbiri literare" nr. 9, 1972, p. 11.

Munteanu, Ştefan, Țâra, Vasile, *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983.

Ploae-Hanganu, Mariana, *Specificul terminologiei ca ştiință în raport cu celelalte ştiințe ale limbajului*, LR, XLIV, nr. 9-12, 1995, p. 529-532.

Sala, Marius, *Limbi în contact*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1977.

Stoichițoiu Ichim Adriana, *Vocabularul limbii române actuale−dinamică, influențe, creativitate*, Editura All Educațional, Bucureşti, 2001.

Idem, *Aspecte ale influenței engleze în româna actuală*, Editura Universității, Bucureşti, 2006.

Ursu, N. A., *Formarea terminologiei ştiințifice româneşti*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1962.

Vintilă-Rădulescu, Ioana, *Terminologia şi problemele ei actuale*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1999.

BDD-A23617 © 2009 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:00 UTC)

Dicționare

DEX`98 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

DOOM[2] = *Dicționarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti", Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005.

MDN = Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum Vizual, Bucureşti, 2007.

[1] Pentru exemple, vezi N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiințifice româneşti*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1962, *passim*.
[2] *Ibidem*, p. 125.
[3] Vezi Marius Sala, *Limbi în contact*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1977, p. 11.
4 Ion Catoiu, *Din istoria gândirii de marketing*, în „Buletin de marketing", nr. 1-2, 1978, p.10.

BDD-A23617 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:00 UTC)